

hominū calcandi, quā aliqua cognitione, reputationēque digni. De increpatione, ratione impositionis onerū populo, tractat Matthæus capite uigesimalitimo, numero ducentesimo duodecimo. De ædificatione sepulchrorum prophetarum, tractat etiam Matthæus eodem cap. numero ducentesimo uigesimalitimo. Quod adijcitur, Propterea & sapientia dei dixit, id de ipso domino intelligitur, qui est sapientia dei quæ illa dixit: Quod & Matthæus aperte explicat capite uigesimalitimo, numero ducentesimo uigesimalitimo, inducens dominum dicentem: Ideo dico uobis: Ecce mitto ad uos prophetas, & sapientes, & scribas: & reliqua quæ hic Lucas prosequitur. Ad dicitur: Væ uobis legisperitis qui tulistis clauem scientiæ: ipsi non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis. Clauis scientiæ, est intelligentia legis: quā ipsi tulerunt, aliam adijcetes: ac etiam prohibuerunt si qui uolebant ueram sequi legis intelligentiam, suorum placitorum, decretorum & sanctionum instituta sequi cogentes. Quam & CHRISTVS erat clauis scientiæ legis, & prophetarum, quem negabant: & ideo tollebant, neque ipsi ad eum uenerant, sed & uolentes ad ipsum intrare prohibebant. Et fortè harū maledictionum procella, multos multis temporibus ad nostra usq; inuoluit. Porrò quid est, Cum hæc autē ad illos diceret, cœperunt pharisæi & legisperiti grauius insistere, & os eius opprimere? Nunquid ocludere & obturare potuerunt os eius? Minime, & si id pro uiribus tentauerint de multis insidiantes ei. Quid est ergo illud ἀποσοματίζω, quod interpret uertit, os opprimere? Hoc certe loco nihil aliud esse uidetur, quàm percontari, & captiose interrogare: ut sic intelligamus: cœperunt grauius urgere & percontari eum de multis, quo possent coarguere eum aliquid aut contra deum, aut contra legem, aut etiam ueritatem dixisse. Et hoc indicat id quod sequitur, insidiātes ei, & quærētes aliquid capere de ore eius, ut accuserent eum. Si enim oclusissent ei os, nequaquā ulterius quærissent aliquid capere ex ore eius, unde potuissent eum accusare: quod nequaquam potuere. Et quomodo ipsi sapientiæ quæ loquebatur, potuissent resistere: cum ne discipulis quidem potuerint? Dabo (inquit) uobis os & sapientiā, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij uestri. Ergo soli sapienti deo, immortalī & inuisibili, patri & filio & spiritui sancto, unī potestati, unī diuinitati, sed trinæ beatitudinī, honor, potestas, & gloria in seculorum secula. Amen. Luc. 21.

CAPVT DVODECIMVM.

Mltis autem turbis concurrentibus, ita ut se inuicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos: Attendite à fermento pharisæorum, quod est hypocrisis. **N**ihil enim opertū est, quod non reueletur: neq; absconditum, quod non sciatur. Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aure locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis. **D**ico autem uobis amicis meis: Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc nō habēt amplius quid faciāt. Ostendā autem uobis quem timeatis. **T**imete eum qui postquā occiderit, habet potestatem mittere in gehennā. **I**ta dico uobis, hunc timeate. Nōne quinque passerēs uæneunt dipondio, & unus ex illis nō est in obliuione coram deo? Sed & capilli capitis uestri oēs numerati sunt: Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis uos. Dico autē uobis: omnis quicumq; confessus fuerit me coram hominibus, & filius

hominis confitebitur illum coram angelis dei. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis dei. Et omnis qui dicit uerbum in
 109 uerit, non remittetur. ¶ Cum autem inducent uos in synagogas, & ad magistratus & potestates, nolite solliciti esse, qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanctus docebit uos in ipsa hora, quid oporteat
 110 uos dicere. ¶ Ait autem ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo, ut diuidat mecum hereditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem supra uos? Dixitque ad illos: Videte & caute ab omni avaritia: quia non in abundantia cuiusquam uita eius est ex his quae possidet.
 111 ¶ Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis uberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quod non habeo quod congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quae nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animae meae: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: quae autem paraasti, cuius erunt?
 112 Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in deum diues. ¶ Dixitque ad discipulos suos: Ideo dico uobis, Nolite solliciti esse animae uestrae quid manducetis, neque corpori, quid induamini. Anima plus est quam esca, & corpus plus quam uestimentum. Considerate coruos: quia non seminant neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, & deus pascit illos. Quantomagis uos pluris estis illis? Quis autem uestrum cogitando potest adiciere ad staturam suam cubitum unum? Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de ceteris solliciti estis? Considerate lilia quomodo crescunt, non laborant neque nent: Dico autem uobis, neque Salomon in omni gloria sua uestiebatur sicut unum ex istis. Si autem foenum, quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, deus sic uestit: quantomagis uos pusillae fidei? Et uos nolite quaerere quid manducetis, aut quid bibatis: et nolite in sublime tolli. Haec autem omnia gentes mundi quaerunt. Pater autem uester scit, quoniam his indigetis. Verum tamen quaerite primum regnum dei & iustitiam eius, & haec omnia adiiciuntur
 113 uobis. ¶ Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri uestro dare uobis regnum. Vendite quae possidetis, & date eleemosynam. Facite uobis sacculos qui non ueterascunt, thesaurum non deficientem in caelis, quod fur non appropriat, neque tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus uester est, ibi & cor uestrum erit. ¶ Sint lumbi uestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus uestris, & uos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur
 114 ad nuptias, ut cum uenerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos cum uenerit dominus, inuenerit uigilantes. Amen dico uobis quod praecinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Et si uenerit in secunda uigilia, & si in tertia uigilia uenerit, & ita inuenerit, beati sunt serui

55 sunt serui illi. Hoc autem scitote, quoniã si sciret paterfamilias, qua hora
 fur ueniret, uigilaret utique, & non fineret perfodi domũ suam. Et uos esto
 te parati: quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet. ¶ Ait autem ei 115
 Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an & ad omnes? Dixit au-
 tem dominus. Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem cõstituit
 60 dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore, tritici mensurã? Bea-
 tus ille seruus, quem cum uenerit dominus, inuenerit ita facientem. Verè
 dico uobis, quoniam supra omnia quæ possidet, constituet illum. Quod si
 dixerit seruus ille in corde suo, moram facit dominus meus uenire, & cõpe-
 rit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere, & inebriari: ueniet domi-
 65 nus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, par-
 temque eius cum infidelibus ponet. ¶ Ille autem seruus, qui cognouit uo- 116
 luntatem domini sui, & non se præparauit, & nõ fecit secundũ uoluntatem
 eius, uapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, uapu-
 labit paucis. Omni autem cui multum datum est, multũ quæretur ab eo: &
 70 cui cõmendauerunt multũ, plus petent ab eo. ¶ Ignem ueni mittere in ter- 117
 ram, & quid uolo nisi ut accendatur? Baptisma autem habeo baptizari, &
 quomodo coartor usq; dum perficiatur? ¶ Putatis quia pacẽ ueni mittere 118
 in terram? Non, dico uobis, sed separationem. Erunt enim ex hoc quinq;
 in domo una diuisi, tres in duos, & duo in tres: diuidentur pater in filium,
 75 & filius in patrem suum: mater in filiam, & filia in matrem: socrus in nu-
 rum suã, & nurus in socrum suam. ¶ Dicebat autem ad turbas: Cum uide- 119
 ritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis, nimbus uenit: & ita fit. &
 cum austrũ flãtem, dicitis, quia æstus erit: & fit. Hypocritæ, faciẽ cœli & ter-
 ræ nostis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Quid au-
 80 tem & à uobisipsis non iudicatis quod iustum est? ¶ Cum autẽ uadis cum 120
 aduersario tuo ad principem, in uia da operam liberari ab illo, ne fortè tra-
 hat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carce-
 rem. Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas.

ANNOTATIONES BREUES LIII. CIRCA LITERAM CAP. XII.

1	Multis autẽ turbis cõ-	οὐδὲν δὲ	σχοθία
	currentibus	Nihil autem	diminutiuum.
	ἐν οἷς ἐπισυναχθεῶν	dicentur,	& infra.
	τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου	ἀκουθήσεται	10 dipondio
	In quibus coaggrega-	audientur	ἀσασίωρ δύο
	tis myriadibus turbæ	6 in aure	alliculis duobus
	In q̄ coadunata innu-	πρὸς τὸ οὖρον	12 pluris estis — uos
	mera multitudine tur-	in aurem	διαφέρετε
2	suos * πρῶτον Primũ	6 in cubiculis,	præstatis
2	Attendite	ἐν τοῖς ταμίαις	& infra.
	* ἑαυτοῖς uobisipsis	in penetralibus	15 dicit
3	Nihil enim	10 Passeres	ἔσται futurum.

17	inducunt προσφέρουσιν adducunt	τῶν πετανῶν uolucibus	60	futurum. supra familiam ἐπὶ τῆς θεραπείας	
18	respondeatis, ἀπολογήσασθε respōsuri sitis. s. accus	40	39	cogitando μεριμῶν solicitudine	
19	quid ἄ	(santi τὸν χόστρον herbam	40	60	det – illis 60
19	quæ oporteat – uos	41	61	60	tritici mensuram: ὁ σιτομέτριον demenfum dominus * ἐν τῷ eius diuidet
22	supra uos: ἐφ' ὑμᾶς super uos	42	61	65	διχοτομήσει disscabit 68
22	ab – omni	44	61	71	multis, scilicet plagis. nisi ut accendatur: ἐν ἡδὴ ἀνίφθῃ
23	auaritia τῆς πλεονεξίας	44	61	71	si iam accensus est
27	maiora faciam, μείζονας δικοδομήσω maiora ædificabo	45	72	72	mittere δοῦναι dare
26	plurimos, πολλὰ multos	49	73	73	ex hoc * ὑπὸ nunc diuidentur, διὰ μεριδιήσεται singulare.
29	epulare ἐυφραίνουσιν latare	53	74	75	patrem – suum, 77
29	Stulte, ἄφρονον Imprudens	55	75	77	nimbus ὄμβρος hymber (ipsis
30	cuius erunt: τίνι ἔσται cui erunt	56	75	79	Quid autē & à uobis τί δὲ ἢ ἀφ' αὐτῶν Cur autē & ex uobis
35	cællarium ταμῆρον penu	56	75	80	Cum autem (ipsis ὧς γὰρ Cum enim
35	illis: κατασῆσαι	59	81	81	liberari ut libereris

COMMENTARIUS IN CAPVT DVODECIMVM.

106

» **D**Einde addit Lucas dominum discipulos suos adhortatum fuisse, ut ab
» hypocrisi, quæ est sectæ & doctrinæ pharisæorum simulata sanctitas, ca
» uerent, dicens. **C**Multis autem turbis concurrentibus, ita ut seinui
» cem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos: Attendite à fer
» mento pharisæorum, quod est hypocrisis. **C**Dominus, huius rei, cauendum esse
» scilicet à doctrina pharisæorum uidetur sæpius admonuisse discipulos, ut apud Mat
» thæum, cum turba nō adesset cap. sextodecimo, numero 156. & apud Marcū cap. 8.
» numero 41. traiecto mari. Necnon à fermento Herodis, id est Herodianorum &
» Sadducæorum, qui alterius factionis ac sectæ erant. Sic in nulla lege uidentur con
» spirationes, societates, sodalitates que probandæ, quatenus ad sectā ueniunt, & iam
» sectam faciūt, ad eū ut Paulus sub nomine suo, & sub nomine Petri sectas horruerit.
» Sint ergo gradus quidam, sint abstractiones ad melius, perfectius que diuinum
» cultum

fulcrum implendum: modo eò nō deueniāt, ut sectæ sint & schismata. Et certè Petrus in Clemente dicit institutionem malam, quæ quid aliud est quàm humana dogmata: sodalitates, quæ quid etiã aliud sunt, quàm societates ad sectas: ut pharisæorū & sadducæorum, consuetudinẽ prauam, colloquia non bona, & humanas præsumptiones, causas esse ut uoluntas, & diuinum consiliũ nos lateat, sic primo libro inquit: Voluntas & consiliũ dei latuit homines, multis ex causis. Primo quidem pro institutione mala, pro sodalitatibus pessimis, pro consuetudine nequam, pro colloquijs non bonis, pro præsumptionibus minus rectis. Hæc ille. Et quia illa uerba de fugienda doctrina pharisæaca, quæ hypocrisin generat, imò quæ tota est hypocrisis, simulataq; sanctitas, non ad turbas, sed ad discipulos suos dirigebat: subsequenter aperit eis, se non idcirco in uelamine dicere, quia semper uelit esse opertum, immo aptis temporibus, & his etiã nostris, quicquid ipsis uelatius, aut secretius dicebat esse reuelandum, manifestante Luca, dicens. ¶ Nihil enim opertum est, quod non reueletur: neq; absconditum, quod non sciatur. Quoniã quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aure locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis. ¶ Spiritus dei non hoc, aut illo tempore, sed uniuersim & semper: non hic, aut illic, sed ubiq; uidet. Et idcirco hoc quoque tempore, & passim in omnibus fermè locis, à fermento multorum attendendum est. Et quod tũc in occulto dominus loquebatur discipulis suis, & discipuli inter se in penetralibus, uerba domini ruminantes: nunc nobis testatũ esse uoluit in aperto. Doctrina pharisæorũ plena erat hypocrisis, & simulata sanctitate, & sadducæorũ impietate. Impietas apertũ uenenũ: hypocrisis, occultum: & utrunq; diabolicum fermentum. Sed pura CHRISTI doctrina, contra omnia inimici aduersantis uenena, siue aperta, siue occulta, uerũ medicamentũ. Et Matthæus partim ca. sextodecimo, numero 156. partim cap. decimo, numero 98. hoc tetigit. Subiungit Lucas quẽ timere debeamus, dicente domino. ¶ Dico autem uobis amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant. Ostendã autem uobis quem timeatis. Timeate eum qui postquã occiderit, habet potestatem mittere in gehennã. Ita dico uobis: hunc timeate. Nonne quinque passerẽs uæneunt dipõdio, & unus ex illis nō est in obliuione coram deo? Sed & capilli capitis uestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis uos. Dico autem uobis, omnis quicũq; confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram angelis dei. Qui autẽ negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis dei. Et omnis qui dicit uerbum in filium hominis, remittetur illi: ei autem qui in spiritum sanctũ blasphemauerit, non remittetur. ¶ Timere debemus deũ timore offendendi eum, quam diu sumus uiatores, tandiũ enim cadere possumus: immo semper caderemus, nisi dextera eius fulciret nos, & nos sanctum eius protegeret auxiliũ, iuxta uerbũ prophetæ: Impulsus euerfus sum ut caderem, & dominus suscepit me. Et proinde gratia eius est si non peccamus: non nostrum opus, non nostrum meritum. Timere inquam debemus deũ timore offendendi eum: quia ipse est summum bonum, & maxime offensu indignũ. Timere debemus timore augustæ erga eum reuerentiæ, quia est summa & incomprehensibilis maiestas. Timere debemus ut dominũ, sed clementissimum, sed benignissimum, sed piensissimum, sentiendo semper de ipso in omni bonitate & suauitate. Timere debemus ut patrem: sed qui continet omnem ut ametur, paternam rationem, substantiæ largitionẽ, beneficentiã, prouidentiã, & in supereminentia bonitatem. Ergo omnis timor seruilis nobis est prohibitus. Si tyrannus esset timendus, si autor mortis diabolus: quoniam timore, nisi seruili timeretur? Sed nolite (inquit) timere eos. Vbi est ergo timor dei, & uerus quidem timor, qui sic adiunctus est amorẽ, ut odor bono fructui, non est tyrannorũ timor, aut timor diaboli. Et quid timere debemus, si uerus timor dei nobis adlit? num forte ne reminiscatur nostri, cũ apud eum

Petrus in Clem.

107

108

Psal. 117

ne passeruli quidem in obliuionem ueniant, qui tam exigua res sunt, ut quinque duobus tantum æstimentur assiculis? Sanè tanto minus deus hominis se timentis obliuiscetur, quanto infinitis passeribus præstantior est homo. Qui uerè timet deum, nullus tyrannorum timor, nulla diaboli flagella arcebunt eum à confessione eius. Cuius rei exemplo sancti martyres CHRISTI fuere, quos & agnoscit CHRISTVS & confiteatur coram angelis dei. Qui autem timore tyrannorum negant illum, aut metu infernalium poenarum, quod faciunt impij, sibi fingentes nullas fore, ut impunitatem scelerum astruant, similia diaboli uera dei fulmina ridentes, serui sunt: seruus autem nō manet in domo in æternū: & hos quoque CHRISTVS negabit coram angelis dei. Et hanc ueri timoris materiam, tractat Matthæus capite decimo, numero nonagesimonono. Quod autem subdit de blasphemia in filiū hominis, & ea quæ est in spiritū sanctum, habet Matthæus capite duodecimo, numero centesimo decimonono. Quod autem homo se aliud reputare non debeat, in ijs quæ dei sunt, & quæ ad uitā aliquod habent momentum, quàm dei instrumentū, attestante Luca, aperit dominus, dicens. ¶ Cum autem inducent uos in synagogas, & ad magistratus & potestates: nolite solliciti esse, qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis: spiritus enim sanctus docebit uos in ipsa hora quid oporteat uos dicere. ¶ Et hoc quoque habet Matthæus capite decimo, numero nonagesimo quinto. Potens fuit Petrus aduersus synagogam, & Simonē Magum, potēs Paulus, potentes oēs apostoli, & martyres: sed nō erāt illi qui poterant, uerum spiritus dei qui erat in eis. Quid ergo erant? Solum spiritus dei uasa, solum potentis uirtutis dei organa, ut in omnibus deus glorificetur. Subiungit Lucas de eo, qui interpellauit dominum pro terreno iudicio, dicens. ¶ Ait autem ei quidam de turba: Magister dic fratri meo, ut diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me cōstituit iudicem, aut diuisorem supra uos? Dixit que ad illos: Videte & caute ab omni avaritia, quia non in abundantia cuiusquam uita eius est ex his quæ possidet. ¶ Pulchra scilicet & bella sunt hæc iudicia, quæ avaritiam & ambitiones ad æqualitatem redigūt, & uoluptates dispertuntur: qualia ferè sunt iudicia seculi, quæ ob pecuniam, dominia aut uoluptates, plurima cōtingunt: quæ neque dei est facere, neque sanctorum uirorū. Attamen stupidus ille uolebat, ut dominus quasi iudex avaritiæ utriusque, ipsius scilicet & fratris eius iuberet satisfieri avaritiæ suæ. Idcirco deterret dominus ab omni avaritia, quæ non solum in amore pecuniæ consistit, quæ philargyria dicitur, sed & in cupiditate plusquam par est usurpandi, siue honorum, siue uoluptatum, siue quarumcunque aliarum rerum terrenarum, quæ hic appellatur *πλεονεξία*, id est pluris habendi cupiditas: quia in illis pluribus, quàm par est, etiam habitis, non consistit uita, sed potius mors ac interitus. Super qua re subiungit dominus parabolam, ut subdit Lucas, dicens. ¶ Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Homini cuiusdam diuitis uberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quod non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciā: Destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti, cuius erunt? Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in deum diues. ¶ Hic figuratur diues seculi, qui sufficientiam suam (si ad momentum sufficientia esse potest) & felicitatem in externis bonis collocat: & proinde toto tempore uitæ suæ congregat externa bona, ut tandem in quiete edere possit, bibere, & latari. Et repente mittit deus nuncios suos, dum ipse bonis frui deliberat, quibus non est fruendum: qui occupantibus morbis miseram animam illius ad supplicium & mortem secundam trahunt. nam in bonis illis non consistebat uita ipsius, sed mors potius ac interitus, & dei tantam stultitiam non ferentis uicina ultio, Sic ille repente ad mortem

tem adductus, ut à carnificibus saginatus taurus, bona quæ tanto labore, tanta cura, tanta deniq; anxietate sibi congregauerat, deserit, & nescit cui illa deserit. Hic est finis eius qui mundo diues est, & pauper deo. Contrà qui in deū diues est: quiescit, & diuino uescitur pabulo, parū aut nihil curando quod corporale est, nisi quatenus necessitas cogit, & spiritu lætatur: & si qua re fruitor etiā in hoc mundo, deo fruitor. Cum autem tempus mortalis functionis impleuit, mittit deus angelos, & occupate naturæ necessitate repetunt animā illius, & ad regnum uitæ deducunt, tanq̄ sponsam, aut potius uniuersalem sponsæ comitē ornatā monilibus, quæ à paranymphis è thalamo educitur ad uniuersalem sponsam. Hic est finis eius, qui in deū diues est, nam in eo solo & in diuitijs eius, uita consistit. Ideo subdit Lucas adhortationem domini de amouenda animi super rebus seculi sollicitudine, dicens. ¶ Dixitq; ad discipulos suos: Ideo dico uobis: Nolite solliciti esse animæ uestræ quid manducetis: neque corpori, quid induamini. Anima plus est q̄ esca, & corpus plus quàm uestimentū. Considerate coruos, quia non seminant neq; metunt, quibus nō est cellarium neq; horreum, & deus pascit illos. Quantomagis uos pluris estis illis? Quis autem uestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum? Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de cæteris solliciti estis? Considerate lilia quomodo crescunt. Non laborant, neque nent. Dico autem uobis, neque Salomon in omni gloria sua uestiebatur sicut unum ex istis. Si autem fœnum quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, deus sic uestit: quantomagis uos pu sillæ fidei? Et uos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in sublime tolli. Hæc autem omnia gentes mundi quærunt. Pater autem uester scit, quoniam his indigetis. Veruntamen quærite primum regnum dei & iustitiam eius, & hæc omnia adjicientur uobis. ¶ Diuites huius seculi, ambitiosi, uoluptarij, solliciti sunt & anxij, non solum de necessarijs, sed & uel maxime de superfluis. Et maxime omnium ita uiuunt, ac si nulla esset diuina prouidentia. Verum qui boni sunt, ne de necessarijs quidem anxij esse debent: cum uideant diuinam prouidentiam adeò bonam esse, adeò affluentem, adeò abundantem, ut malis quoque non solum necessaria, sed etiam superflua tribuat: etsi superflua non essent, si illis uti ad dei uoluntatem, sciētiam que scirent. Quomodo ergo bonis minime ociosis, sed suæ cooperantibus prouidentia, necessaria denegaret? Proinde cogita, nō tuæ, sed dei prouidentia esse, quod habes necessaria. Quod si etiam supra necessaria haberas, id dei prouidentia tribuere debes: ut inde boni œconomi officium peragendo, domini tui maiorem consequaris gratiam. Et cur de prouidentia dei esses sollicitus? Quid tua anxietas faciat, ut sol mane oriatur, & uespera occubat, segetes crescant, uites gement, imbres è cœlo erumpant, descendant que? Sanè quicumque angitur, cæcus est ac stultus, ut qui sibi tribuat quod dei est: non enim sua, sed dei prouidentia uiuit: & tamen in se fidit, cum in solo deo fidere debeat. Cura ergo terrenorum, sollicitudo, & anxietas mala est, & non à spiritu dei, sed è carne, carnis que concupiscentia nascitur, aut à maligno spiritu ingeritur, adeò ut nemo qui spiritu CHRISTI uiuat, illarum rerum sollicitudine torqueatur. Et hanc quoque domini de sollicitudine tollenda exhortationem, habet Matthæus capite sexto, numero quinquagesimonono. Cæterū cum hic dicitur, Nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis: sollicitudo quærendi illa uetatur. Quod uero subditur, Et nolite in sublime tolli: obscuriorem habet intelligentiam. Videtur tamē, cum inquit μή μετ' ωρίηθε, uetare ne solliciti simus de ijs quæ in sublimi fiunt: ut de uentis, pluuijs, niuibus, & similibus, quæ ad prouidentiam spectant uniuersalem. Non quod ea quæ in sublimi fiunt, nihil ad nos pertineant (æque enim ad nos pertinet, ac cibus & potus: & scit pater cœlestis quoniam his indigemus, & ob id prohibet nobis harum rerum sollicitudinem) sed ne gentibus, quæ mundane uiuunt, similes simus, quæ non sine cura & sollicitudine quærunt quæ manducant.

& bibant, & animo anxie sunt quod aut pluat, aut ningat, aut spirent uenti, aut coelū serenescat, aut algeat, aut caleseat: ad quæ sollicitudo nostra nihil potest, neq; facit quicquam: quando quidem illa, sola dei prouidentia nobis tribui possunt, non nostra quidem sollicitudine, sed sua uoluntate, atq; bonitate. Ex illo ergo, tum in ijs quæ in imo, tum in ijs quæ in sublimi fiunt, pendere debemus. Non quod nolit clementissima illa, & omni prouida bonitas nos ea scire. Vult enim nos ea scire, ut iugiter laudemus prouidentiam dei ac bonitatem: perinde ut artes cibi coquendi, & lanæ texendæ ad naturæ necessitatem, non ad uanitatem. Quæ artes uniuersali subseruiunt prouidentia, à qua sua habent principia nobis insita: ut ea quæ in sublimi, & in imo fiunt, sua in natura principia. At scientiæ & artes quatenus non adminiculantur prouidentia, aut ad actiue uitæ necessitatem, aut ad contemplatiue felicitatem, id est cognitionē, glorificationem, & laudem dei, non solum inutiles sunt, sed etiam noxiæ, ut quæ seruiant carni & mundo, non spiritui & deo. Ex his intelligi posse puto, quæ sit ea quæ hic uentur sollicitudo, cum dicitur: Ne (ut sic dicam) meteorizetis, aut in sublimium desyderia animi anxietate feramini. Cætera ut in Matthæo cap. sexto, sunt intelligēda. Mox subdit Lucas, quo pacto non solum omnium rerum terrenarum sollicitudo excutienda est, sed & timor quo quis timeat ne saluetur, & ad regnū perueniat sempiternum, dicente domino. ¶ Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri uestro dare uobis regnum. Vendite quæ possideris, & date elemosynam. Facite uobis sacculos qui non ueterascunt, thesaurum non deficientem in coelis: quō fur non appropriat, neque tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus uester, ibi & cor uestrum erit. ¶ Placitum dei est, o dei genitura homo, ut det tibi regnum suum. Quid ergo times? Nonne faciet quod tibi placet? Sanè nō pro tuo placito saluaberis, sed pro dei placito, quod est optimum, & quod omne placidum superat. Quid ergo times? Timor hic, nonne diffidentia quædam est? Diffidentia hæc à malo est: qua diffidis de eo bono, quod omni supereminet bono. Excute ergo hanc sollicitudinem: excute hunc stultum timorem: lacta super dominum curam tuam, & ipse te enutriet, & mēte & corpore, & spiritu & carne, sed in puritate & sanctitate, & in hoc, & in altero seculo. Vēde quæ possides. Da elemosynam: ut non ex bonis tuis, sed ex deo pendeas: ut nō ex tua prouidentia & sollicitudine, sed ex dei prouidentia & sollicitudine: ut habeas semper oculum tuū fixum in eū unde pendes, non in hæc caduca, unde pendere non potes. Quomodo enim cum sis ad uitam perpetuā creatus, & sortem æquam angelicæ durationi nactus, ex remōmētanea pendeas? Quid tibi cum oculis coriaceis, cum arculis & cistis ligneis, in quibus corruptibiles thesauros recōdas? Sequere dei uolūtātē. Pia opera fac ex his quæ habes: & ipsi quibus feceris illa, in quibus thesauros corruptibiles pie operando recōdideris, erunt tibi in coelis sacculi qui nō ueterascunt. sunt enim ad uitā aternā nati: & in eis thesauros in coelis habebis nunquā perituros: & id cū omnimoda certitudine, securitateq;. Huic loco penè similitē sententiā habet Matthæus capite sexto, numero 56. Deinde inducit Lucas dominū, nos sic ad continue uigilādū, ne in aduentu eius, id est

113 » in nostro ex hoc mundo egressu, inueniamur imparati, adhortantē. ¶ Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris: & uos similes hominibus expectantibus dominum suum, quādo reuertatur à nuptijs: ut cum uenerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos cum uenerit dominus, inuenit uigilantes. Amen dico uobis, quod præcinget se & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Et si uenerit in secūda uigilia, & si in tertia uigilia uenerit, & ita inuenit: beati sunt serui illi. Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur ueniret, uigilaret utique, & non sineret perfodi domū suam. Et uos estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet. ¶ Viatores lumbos præcingunt, quo sint ad uiam expeditiores. Ergo id nobis indicat, amouendum esse omne impedimentum, & uoluptatum

114 »

uoluptatum, & diuitiarum, & honorū, ut expediti curramus ad huius uitæ egressum. Lucernas ardentem in manibus nostris habemus: cum opera fidei, & patientiæ, & charitatis nobis in hac uitæ dei dono comparauimus. Dominus noster, est sponsus. Et profectus est ad nuptias: quando ecclesiam sanguine suo lotam & redemptam sibi desponsatur abiit in cœlum. Venit & pulsat: cum in hoc mundo per gratiam nos uisitât. Confestim aperimus, cum parati gratiam eius repente admittimus. Nam bonitas cœlestis sponsi tanta est: ut nos in hac uitæ frequenter uisitât. Hæc tota uitæ nostra, nox est. Ideo nobis lucernis ardentibus in manibus nostris opus est: alioqui in perpetuis sumus tenebris. Opus est uigilia, quæ est somni mortis & peccati expulsio, & gratiæ dei ad gloriam eius excitatio. Et tota hæc præsens nox uitæ nostræ, quatuor uigijs dispescitur. Prima est, adolescentiæ: secunda, iuuentæ: tertia, senij: quarta, postremæ partis uitæ. Dominus uenit in prima uigilia, quando uisitât in adolescentiâ. Venit in secunda, quando in iuuenta. Venit in tertia, quando in senio. Venit in quarta, quando in postremo uiuendi interuallo. Quâdoque in pluribus. Quâdoque in omnibus. Et quando inuenit semper seruos suos accinctos, uigiles, & paratos: beati sunt serui illi. Discubunt, quia spirituali pastu reficiuntur, & noua donantur aut auctiore gratia. Dominus transiens ministrat eis: quia nō est eis semper sic præsens, sed se repete à uisitatione occultat, tanquā in cœlū sese recipiens: qui cœlū nūquā deserit, sed semper ibi est præsens, & manifeste præsens, neque seruos unquā deserit, sed cū pulsat & uisitât, tunc sentitur manifeste præsens: cū autem pulsare & uisitare cessat, est occulte præsens, & tunc dicitur transisse. Quod adijcitur de patrefamilias, simile habet Matthæus capite uigesimo quarto, numero ducentesimo trigesimo quarto. Verū super prædicta parabola interrogauit Petrus dominū, ut hic aperit Lucas, dicēs. ¶ Ait autē ei Petrus: Do- 115
 mine, ad nos dicis hæc parabolā, an & ad omnes? Dixit autē dominus: Quis putas est si-
 delis dispensator & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det il-
 lis in tempore, tritici mensuram? Beatus ille seruus, quem cum uenerit dominus, inue-
 nerit ita facientem. Verè dico uobis, quoniam super omnia quæ possidet, constituet il-
 lum. Quod, si dixerit seruus ille in corde suo, morā facit dominus meus uenire: & cœ-
 perit percutere seruos, & ancillas, & edere & bibere & inebriari, ueniet dominus ser-
 uo illius in die qua nō sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partem que eius cum
 infidelibus ponet. ¶ Petrus intelligere debuit, uigilare & bonorum operum lucer-
 nas habere, siue charitate flammantes, siue aliarum uirtutum, sanctarumq; gratiarum
 operibus lucentes, ad omnes pertinere: præsertim cum dominus ex Marco aliquan- 116
 do eis dixisset, hoc ad omnes pertinere, inquit: quod autem uobis dico, omnibus di-
 co, uigilate. Hoc ergo prætermisso quod scire debebat, proposuit dominus parabola-
 lam, quæ non ad omnes pertinet, sed ad apostolos solum, & eos quibus publicæ fun-
 ctiones in regno CHRISTI committuntur, qui & œconomi magni patrisfamilias sunt,
 non ipsimet patresfamilias. Verum & hæc parabola ponitur à Matthæo capite uigesimo
 quarto, numero ducentesimo trigesimo quinto, Et de seruis negligentibus, tam
 scientibus, quàm ignorantibus subiicit Lucas sic dixisse dominum. ¶ Ille autem seruus
 qui cognouit uoluntatem domini sui, & non se preparauit, & non fecit secundū uo-
 luntatem eius, uapulabit multis. Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, ua-
 pulabit paucis. Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui
 commendauerunt multum, plus petent ab eo. ¶ Omnes fideles, serui sunt domino,
 ab infimo usque ad summum: inter quos sunt nonnulli diuina luce illuminati, qui co-
 gnoscunt uoluntatem domini sui, ut qui sanctas intelligunt scripturas: & hos si inuen-
 ti fuerint, aut negligentes, aut imparati ad uoluntatē dei sui faciendam, quam diuina
 illuminatione, aut intelligentia scripturarum cognoscunt, multa manent tormenta.

Non enim peccant ignorantia, sed planè mala uoluntate. Sunt & alij simplices, qui diuina illa luce carent, & ad susceptionem munerum & scripturarū intelligentiam inepti sunt: qui etiā si peccauerint & digna tormentis fecerint, pauciora tamen hos quàm illos manent tormenta: siue illa sint expiatoria, siue aeterni delicti ultricia: quia per ignorantiam peccauerunt: & quamuis non fecerint uoluntatem domini sui, illam tamen non nouerant, neque quod fecerunt, id contra uoluntatem domini sui esse cognouerunt. Et quomodo cognouissent, cum illis ut cognoscerent datum non esset? Proinde subdit dominus, ne quis gratis abutatur, aut eas sine usu possidendo, aut eis in deterius utendo: quod cuiusque multum datum est, multum ab eo exigetur: & apud quem deus & dispensatores munerum eius, siue angeli, siue homines, multum deposuerunt, plus petent ab eo. Si instritor apud seruum suum ad fœnus temporale, plurimum numerum denariorum deposuit: cum ab eo repetit, plurimum petit: nam & integram datorum numerorum summam, & insuper usuram. Sic & cum deponuntur apud nos multa spiritualia dona, multa petentur. Quare studere debemus, ut cum illa in fine à nobis repetentur, integra dona ipsa restituere possimus & spiritualem insuper usuram. Temporalis usura mala est, & non seruo, sed domino suo prodest: at spiritualis & bona est, & tam deposita, quàm ipsa usura, id est ex usu illorum superlucrata, & superadicta bona, ipsi seruo uel soli maxime profunt: quibus insuper dominus suam, quæ omnia illa in immensum excedit gratiam, adijcit: adeò uario, ac diuerso responso temporalia & spiritualia incedunt. Mox subdit Lucas dominum dixisse.

117 " ¶ Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo nisi ut accendatur? Baptisma autem

" habeo baptizari, & quomodo coartor usque dum perficiatur? ¶ Quid est, Ignem ueni mittere in terram: nisi feruorem diuinæ uoluntatis implendæ, nisi spiritum dei qui aduersatur spiritui mundi, nisi charitatem ueram mittere in homines? Quid est ardere, nisi ad effectum perducere, & in actum exire, & minime languentē & ociosum detineri? Cæterum iste ignis maxime omnium decoquebat sanctum domini, secundū dispensationem infirmitatis nostræ assumptæ, pectus: quo per charitatem, qua mortaliū nulla potuit esse maior, se pro omnibus uictimam deo obtulit, et omni uiuificam in morte oblationem. Hoc est baptisma quo habebat baptizari in sanguine suo, in quo nos omnes baptizati & loti sumus. Et quomodo (inquit) coartor, cōprimor, cōangustor, donec perficiatur? Hæc autē impatientis amoris sunt uerba. Sic amor ipsum stringebat, sic paternæ uoluntatis ab se implendæ desyderium urgebat, ut omnis mora ipsi longa uideretur, donec illi immolaretur, & testaretur suum erga patrem amorem, omnibus illis pœnis & morte ipsa omnium dolorosissima, omnibus hominibus, & angelis patentem, & etiā omnibus qui participes fieri uellent, hominibus ad salutem. Ergo imitatores eius simus, Ardeat ignis charitatis in nobis. Coartemur & cōangustemur desyderio in nobis, donec omnem dei impleamus uoluntatem, ipsum solum autorem uitæ, sanctum que eius beneplacitum attendentes, Tunc affluet, & mirabitur, & dilatabitur cor nostrum: & spiritus dei, nostri inhabitator nos deo gratum acceptabile que sacrificium efficiet. De pace autem terrena, quod eam dominus non

118 " uenerit mittere in terram, subdit Lucas, sic dicente domino. ¶ Putatis quia pacem ueni mittere in terram? Non, dico uobis, sed separationem. Erunt enim ex hoc, quinque in domo una diuisi, tres in duo, & duo in tres: diuidetur pater in filium, & filius in patrem suum: mater in filiam, & filia in matrem: socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam. ¶ Pax huius mundi, & pax CHRISTI, contraria sunt. Tam ergo pugnat, ut pacem suam CHRISTVS uenerit ponere in mundum, & pacem mundi, quàm ut sol calefaciens mundum ipsum frigidificat, Pax mundi frigidissima est, nihil sentiens caloris superni, CHRISTVS autem ignem uenit ut mitteret in terrā: ignem inquam

inquam coelestem, ignem sanctè & castè adurentem corda: & ideo bellum aduersus eos qui pacem habent in mundo, qui etiam bellabunt aduersus eos qui diuino igne incaluerint. Ignis diuinus, cum fidelitate est: Frigus mundanū, cum infidelitate. Ignis, charitas. Gladius, uerbum dei. Bellum quod deus mittit, percussio uerbi separans factum à prophano. Bellum mundi, resistentia uerbo dei, & inde nascens persecutio. Et hoc non mittit deus, sed mundus mundi que corruptio, & spiritus malus, qui est in eo. Similem sententiam habet Matthæus capite decimo, numero centesimo primo. Deinde subdit Lucas increpationem scribarum & pharisæorum à domino factam, dicens. **¶** Dicebat autem & ad turbas: Cum uideritis nubem orientem ab occasu, 119
 statim dicitis, nimbis uenit: & ita fit. & cum austrum flantem, dicitis quia æstus erit: & fit. Hypocritæ, faciem cœli & terræ nostis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Quid autem & à uobismetipsis non iudicatis quod iustum est? **¶** Dicebat hæc dominus audientibus turbis. Verum uerba hæc potius ad damnandam cæcitatem scribarum & pharisæorum dicebantur, quàm ratione turbarum. Quod cognoscitur tum ex Matthæo capite sextodecimo, numero centesimo quinquagesimo quinto: tum ex eo quod subiungitur, Hypocritæ faciem cœli & terræ nostis probare, hoc autem tempus quo modo non probatis? quod ad scribas & pharisæos magis pertinere uidetur, quàm ad turbas. Porro quid est, Cum uideritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis, nimbis uenit: nisi, Cum uidetis nubem surgentem à parte occidua, illico dicitis, quod pluuia statim eruptura est, & sic euenit? Et cum uidetis Noton flantem, dicitis æstum futurum, & ita fit? Quæ ratione physiologica probè nosse poterant: cui tamen minus intenti esse debebant, quàm sacra diuinorum librorum intelligentiæ. Quomodo ergo signa aduentus Messie cognoscere non poterant? Sanè hypocrisis & uersutia obcæcauerat eos, quo minus in rebus diuinis probare possent quod uerum erat. Neque ex seipsis iudicabant quod iustum erat. Quod alio qui iudicassent, nisi hypocrisis, inuidia, & maleuolentia illis impedimento fuissent. Quod ergo dicitur, Quid à uobismetipsis non iudicatis quod iustum est? perinde est ac, Cur amotis odio, inuidia, & malignitate, non iudicatis ex uobismetipsis quod iustum est, & tempus esse Messie, & iustum dei aduenisse, qui operatur salutem in medio terræ uestræ? Sed & signa illa, diuini quippiam fortasse spiritualibus indicant. Nam quid nubes oriens ab occasu designat: nisi ab impijs & carnalibus, iustorum & spiritualium persecutionem? Quid quod statim pluiam erupturam monstrat: nisi gratiam dei illico mundo affuturam? Quid flatus ab Austro: nisi coelestem fauorem & spiraculi diuini quandam uisitacionem, sicut scribit Abacuc, Deus ab Austro ueniet. Quam æstus proxime comitatur, quæ est charitas feliciter animas adurens, & omnes bonorum operum fructus uitaliter concoquens. Deinde subdit dominus de aduersario in uia, dicens, Abac. 94
¶ Cum autem uadis cum aduersario tuo ad principem, in uia da operam liberari ab 120
 illo, ne forte trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas. **¶** Apud Matthæum dominus capite quinto, numero 41. loqui uidetur de aduersario in uia cui assentiendum est: hic autem de eo cui nequaquam assentiendum est, sed à quo discedere, & abesse oportet. Quædiu ergo sumus in hac uita, sumus in uia. Princeps, deus est. Imus ad principem cum aduersario: quando ambulamus in fide, sed adhuc cum carne quæ est aduersarius noster, & concupiscentijs carnis superstitibus. Damus operam ab illo liberari & abesse: quando concupiscentias ipsas, fomitemque ipsum diuino freti auxilio, mortificamus. Iudex, CHRISTVS. Exactor, angelus ultor qui poenas secundum iudicis definitionem exigit. Carcer, infernus. Qui, si diuinæ iustitiæ aliquot

sumptis supplicijs satisfieri potest, locus est expiationum: quibus sumptis, persolutū est nouissimum minutum, & à carcerali pœna eximitur anima: si enim nouissimum minutū à nemine unquam reddi posset, non diceret dominus, donec etiam nouissimū minutū reddas: sin minus, infernus inexpiabilem, & perpetuus carcer. A quo nos liberet, & primum ab aduersario nostro in uia, CHRISTVS dominus uitæ largitor, infernicę destructor, qui omnia potest, & qui est super omnes iudex constitutus ab ipso æterno patre fontana diuinitate, Cui per ipsum, & cum ipso in spiritus sancti unitate, honor, potestas, & imperium, in omnia secula seculorum. Amen.

CAPVT TERTIVM DECIMVM.

121

Derāt autē quidā ipso in tēpore, nunciātes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum. Et respōdens dixit illis: Putatis quod hi Galilæi præ oibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico uobis: sed nisi pœnitentiā habueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decem & octo supra quos cecidit turris in Siloë, & occidit eos, putatis quia & ipsi debitores fuerit præter oēs homines habitantes in Hierusalē? Nō, dico uobis: sed si non pœnitentiā habueritis, omnes similiter peribitis. ¶ Dicebat autem & hanc similitudinē: Arborem fici habebat quidam plantatam in uinea sua: & uēnit quærens fructū in illa, & nō inuenit. Dixit autē ad cultorē uineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo uenio quæres fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illā. Vt quid etiā terram occupat? At ille respōdens dixit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno usq; dum fodiam circa illam, & mittam stercora. Et si quidē fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam. ¶ Erat autē docens in synagoga eorum sabbatis. Et ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere. Quam cum uideret IESVS, uocauit eā ad se, & ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus: & confecti erecta est, & glorificabat deū. Respōdens autē archisynagogus, indignās quia sabbato curasset IESVS, dicebat turbæ: Sex dies sunt in quibus oportet operari. In his ergo uenite & curamini, & non in die sabbati. Respondens autem ad illum dominus, dixit: Hypocritæ, unusquisq; uestrū sabbato non soluit bouē suum, aut asinū à præsepio, & ducit ad aquare? Hanc autē filiam Abraham, quā alligauit sathanas ecce decē & octo annis, nō oportuit solui à uinculo isto die sabbati. Et cū hæc diceret, erubescerāt omnes aduersarii eius: & omnis populus gaudebat in uniuersis, quæ gloriose fiebāt ab eo. ¶ Dicebat ergo: Cui simile est regnū dei, & cui simile æstimabo illud? Simile est grano sinapis, quod acceptū homo misit in hortū suū, & creuit: & factū est in arbore magnā, & uolucres cœli requieuerūt in ramis eius. Et iterū dixit: Cui simile æstimabo regnū dei